

Ο ΓΑΖΗΣ ΠΑ΄ΤΣΙΟΣ ΩΣ ΚΑΝΟΝΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐν τῇ ἀναδιφήσει τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Κράτους ἀρχειακῶν πηγῶν πρὸς ἀναζήτησιν ὕλης διὰ τὴν ἀρτιωτέραν, ὅσον ἔνεστι, συγγραφὴν τῆς «Κοινοβουλευτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος», ἣς τινος ἐξεδότη μὲν ἤδη ὁ Ι, τυποῦται δὲ ὁ ΙΙ τόμος, φυσικὸν ἦτο νὰ προσπέσωσι τῷ ἐρευνητῇ καὶ ποικίλης ὕλης ἔγγραφα.

Μετὰ τὴν κατ' αὐτὰς δημοσίευσιν τῶν πρώτων πρωτοκόλλων τοῦ μινιστερίου τῆς Θρησκείας — Λατρείας, παραδίδω σήμερον εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ ἑτέραν κανονικὴν ὕλην, ἐξαιρετικῆς μελέτης ἀξίαν. Τὸ χειρόγραφον περιλαμβάνεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 66 κώδικα τῆς Β:βλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων. Δὲν πρόκειται θεθαίως περὶ κανονικῶν προβλημάτων, εἴτε ἐκ τῶν θεμελιωδῶν, εἴτε καὶ ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον καθ' ὅσον, τινὰ μὲν τὴν λειτουργικὴν ἀφορῶσι τάξιν, τινὰ δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὰς πάραδόσεις ἐρμηνεύουσιν.

Ἄλλ' ὑπάρχει τόσῃ εὐρυμαθὴς καὶ ἐκ τῶν θεμελιωδῶν ἀπορρέουσα πηγῶν ἡ ἐρμηνεία ἀγνώστου μάλιστα ἐν τοῖς πλείστοις μέχρι τοῦδε ὕλης, ὥστε διὰ τῆς κανονικῆς πολυμαθείας τοῦ συγγραφέως, νὰ προκαλῆται σπουδαῖον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν πενήτηκοντα καὶ ὀκτὼ προβλημάτων, ὑπάρχουσι σαφῶς τεθεσπισμέναι προγενέστεραι κανονικαὶ διατάξεις ἐπὶ τῶν δέκα καὶ ἑξ, αὗται δ' ἀκριδῶς παρατίθενται ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι, μετὰ τῶν σχετικῶν παραπομπῶν. Ἐκ δὲ τῶν προδεδημοσιευμένων τριάκοντα ἐρωταποκρίσεων, ἡ δευτέρα περὶ τῆς ἐξιμολογήσεως τῶν καταδίκων ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ ᾧδε 21 καὶ 22.

Ἄλλ' εἰδικώτερον ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΠΕΤΡΑΚΑΚΟΣ

Θέρος τοῦ 1937

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ μέθοδος τοῦ δι' ἐρωταποκρίσεως διαφωτίζειν, κανονικῆς ἐν γένει φύσεως ἀπορίας, εὐχερέστερον δὲ οὕτω ὑποδοθηεῖν, πρὸς τὴν τούτων λύσιν, οὐδαμῶς ξένη, οὐδὲ καὶ ἀσυνήθης ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τυγχάνει. Οἱ μεγάλοι τῆς Ὁρθοδοξίας πατέρες καὶ διδάσκαλοι πλειστάκις τοιαύτῃ τινι ἐχρῶντο μεθόδῳ, ἀπὸ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου¹, Τιμοθέου τοῦ Ἀλεξανδρείας², Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ³, Νικολάου τοῦ Ὁμολογητοῦ⁴, Θεοδώρου τοῦ Βαλααμῶνος⁵.

Οὐδόλως ἐντεῦθεν ἄπορον εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποιοῦντο χρήσιν μεθόδου καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐχομεν ἤδη γνωστὰς τοιαύτας τινὰς τὰς ἀποκρίσεις τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν⁶, ὡς καὶ τὰς τοῦ Παΐσιου τοῦ Γάζης. Τῇ αὐτῇ δὲ μεθόδῳ ἀκριδῶς Παΐσιος ὁ Αἰγαρίδης διαφωτίζει καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἀλεξίου προβληθέντα αὐτῷ πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ ἐρωτήματα, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν ἤδη ἀποκαλυφθέντος καὶ περαιτέρω δημοσιευμένου χειρογράφου ἐκ τοῦ κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.

Τὸν χρόνον, καθ' ὃν κατεγράφη ἡ κανονικῇ, οὕτως εἰπεῖν, αὕτη συλλογὴ, προσδιορίζει αὕτη αὕτη ἢ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται Τσάρον καὶ ἡ ταύτης πατρότης τεκμαίρεται ἀδιστάκτως ἐκ τε τοῦ περιεχομένου καὶ

1. Βλ. Δ. Πετρακάου: «Μοναχικοὺς θεσμοὺς» τ. I § 21 σ. 150 ἐπ. Οἱ τε ὅροι κατὰ πλάτος (55 τὸν ἀριθμὸν) καὶ οἱ ὅροι κατ' ἐπιτομὴν (313) εἶναι γεγραμμένοι κατ' ἐρωταποκρίσιν. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ἐπεκαλεῖτο τὸ χωρίον τῆς Γραφῆς: «Ἐπερώτησον τὸν Πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι». Migne patrologiae graecae t. XXXI. Παρίσιος 1885.

2. Σύνταγμα Ράλλη—Ποτλῆ (Θεῶν καὶ ἱερῶν Κανόνων) IV, 331—341.

3. Αὐτ. 417 ἐπ. Βλ. καὶ χειρόγραφον Νομοκάνονα τῆς ἱερᾶς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μονῆς Διονυσίου ὑπ' ἀρ. 120. σ. 103—107.

4. Αὐτ. 431γ—431ι.

5. Αὐτ. 446—496. Βλ. καὶ Ernst Heimbach: Jus graeco—romanum ἐν Ersch und Gruber Encyclopädie I section 86 σ. 384: Ἀποκρίσεις, ἐπιστολαί, φῆφοι, ἐπιλύσεις καὶ ὑπομνήματα περὶ διαφόρων κανονικῶν ὑποθέσεων.

6. Βλ. Δελικάνην σ. 93—118: «Τόμος ζητημάτων τινῶν ἀναγκαίων, ὧν αἱ λύσεις, ἐγένοντο παρὰ τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν, καὶ ἐξεδόθησαν δοκιμασθεῖσαι κατὰ τοὺς ὁρους καὶ κανόνας τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν εἴδει ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως».

τοῦ λεκτικοῦ, τοῦ συμπίπτοντος πρὸς προγενεστέρας τοῦ αὐτοῦ Παΐσιου ἀπαντήσεις.

Κατὰ πόσον ὁμως πρόκειται, ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς, περὶ γνωστοῦ ἢ ἀγνωστοῦ συλλογῆς, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ βεβαιώσωμεν. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως νὰ τυγχάνῃ αὕτη δεδημοσιευμένη εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν, ἂν καὶ ἐκ τῆς βραχείας ἐρεύνης ἡμῶν ἀνὰ τὴν περὶ Παΐσιου Λιγαρίδου πλουσίαν ἄλλως ρωσικὴν ἰδίᾳ διβλιογραφίαν, δὲν ἠδυνήθημεν σχετικόν τι νὰ ἀνεύρωμεν. Πάντως ὁμως ἢ εἰς τὴν ἑλληνίδα γλῶσσαν ἀπόδοσις ταύτης ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον διὰ τοῦ ὑπὸ κρίσιν καὶ δημοσιεύσιν χειρογράφου.

Ἐπὶ τῶν πηγῶν ἐν γένει τοῦ κανονικοῦ δικαίου διεξοδικώτερον ἡσχολήθη ὁ Heimbach¹, οὐδαμοῦ ὁμως μνημονεύων τινος σχετικοῦ. Ὁ Μίλας, ἀσχοληθεὶς εἰδικώτερον, λόγῳ καὶ τῆς καταγωγῆς καὶ ἀποστολῆς του, μὲ τὰ τῶν Σλαύων, ἀναπτύσσων δὲ τὰ τῶν κανονικῶν ἐν Ρωσσίᾳ πηγῶν, περιορίζει κυρίως τὴν ἐρευνάν του εἰς τὰ τῆς συλλογῆς τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Krmcija². Ὁ δὲ Χριστοδούλου, ὁ ἐκ ρωσικῶν κυρίως ἔργων ἀντλήσας τὸ ὕλικόν του, μᾶλλον δὲ πρὸς τὸ θέμα προσεγγίζων, ἐνῶ ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ κανονικῶν συλλογῶν καὶ δὴ τῶν κατὰ τοὺς αὐτοὺς Παΐσιου τοῦ Λιγαρίδου χρόνους, οὐδὲν σχετικὸν γυνρίζει³.

Ἐπὶ πλέον: Οὐδὲ οἱ νεώτεροι ἐν τούτῳ συγγραφεῖς, ὅ τε Richard

1. Βλ. σ. 49 ἐπ. περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ 15—18 αἰῶνος· σ. 51 περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πηδάλιου (1800 ἐν Λειψία)· σ. 59 περὶ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ κυρίως πηγῶν καὶ Κυρίλλου τοῦ III τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου 218—221· 283—298. 457 ἐπ. Ἐξεδόθη θέβαια προγενεστέρας καὶ: Pitra, Des Canons et des Collections canoniques de l'Église grecque Paris 1858. Πρόκειται ὁμως περὶ τοῦ ἐν τῷ Συντάγματι Ράλλη—Ποτλῇ κανονικοῦ περιεχομένου.

2. Σ. 296 ἐπ. τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ Δικαίου, κατὰ μετάφρασιν Μ. Ἀποστολοπούλου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ (Das Kirchenrecht der Morgenländischen Kirche übersetzt von Pessic. Mostar 1905). Ἀθήναι 1906.

3. Δοκίμιον ἐκκλ. δικαίου, ἐν Κων)πόλει 1896 σ. 104: «Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς (1653) ἐξεδόθη τὸ ἐν τῇ ρωσικῇ γλώσσῃ Πηδάλιον κατὰ τὴν λεγομένην συλλογὴν τοῦ Ἀριστηνοῦ, οὗτινος τὸ μὲν πρῶτον μέρος περιέχει τὸν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου ἀνευ τῶν κειμένων, τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν συνόδων καὶ τῶν Πατέρων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν ἐπιτομῇ καὶ μετὰ τῆς ἐορηνείας τοῦ Ἀριστηνοῦ, τὸ δὲ δεύτερον μέρος συλλογὰς τινὰς νόμων τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ διαφόρους ἄλλας πρᾶγματείας, πιθανόν βουλγαρικῆς καταγωγῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦ πατριάρχου Νίκωνος, κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ, μετεφράσθη ὁ Νομοκάνων ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τοῦ Βαλσαμῶνος καθὼς καὶ ἡ τοῦ Λεβιλάτου ἐκδοσις Jus graeco-romanum ὑπὸ Ἐπιφανίου Σλαβιανέτοκη (1675).

Salomon και ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ ἀπὸ δεκαπενταετίας Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὁ πολυγραφότατος πολύγλωσσος συγγραφεύς, διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ ὁποῦ παραγωγὴν ἀπορεῖ πράγματι ὁ μελετητής, πῶς μία ζωὴ, ὑπὸ τοσούτων καὶ τηλικούτων ἄλλων περισπωμένη, ὑπευθύνων τε καὶ σπουδαιστάτων ἀσχολιῶν, ἐπαρκεῖ εἰς τοσοῦτον ἐργασίας ὄγκον, δὲν γνωρίζουσι τὰς 58 ἐρωταποκρίσεις. Καίτοι ὁ Ἕλλην λόγιος ἐνεφάνισε τὰς προηγηθείσας 30 ἐρωταποκρίσεις, ἑλληνιστί¹, ἐν τῇ λίαν ἐμβριθεῖ του μονογραφίᾳ, τῇ ἐξαντλησάσῃ τὰς ρωσικὰς πηγὰς.

I

Μὲ τὸν Παῖσιον Λιγαρίδην, ὅστις σημαίνοντα διεδραμάτισεν ἐν Ρωσίᾳ ρόλον, κατὰ τὴν πολυτάραχον ἐκείνην ἔριδα τοῦ Τσάρου Ἀλεξίου καὶ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος, ἡσχολήθησαν σπουδαίως οἱ ρῶσσοι ἱστορικοὶ συγγραφεῖς, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον καθ' ὅσον ὁ μητροπολίτης Γάζης, παρὰ τὴν ἱστορικὴν του μορφήν, καὶ ὀτρυνρὸς ὑπῆρξε συγγραφεύς². Αἱ συγγραφαὶ του ἀποτελοῦσι τὰς σπουδαιότερας πηγὰς πρὸς γνῶσιν καὶ διαφώτισιν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐκκλησιαστικῆς ἔριδος, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἱστορίας τῆς Συνόδου τοῦ 1666—1667³.

Ὁ Παντελεήμων Λιγαρίδης—τὸ ὄνομα : Παῖσιος ἐδόθη αὐτῷ κατὰ τὴν εἰσόδον του εἰς τὴν μοναχικὴν τάξιν, ὡς εἴωθεν—ἐγεννήθη ἐν Χίῳ μετὰ τῶν ἐτῶν 1609—1610. Μόλις συμπληρώσας τὸ δωδέκατον ἔτος εἰσῆχθη εἰς τὸ Collegio Greco τῶν οὐνιτῶν, σπουδάσας ἐκεῖ φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν· χειροτονηθεὶς δ' ἔπειτα ἐν Ρώμῃ τῷ 1641 ὑπὸ τῶν οὐνιτῶν, ὑφ' ὧν καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Congregatio de propaganda fide, τῆς δρώσης ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Leo Allatius⁴ ἀπὸ τοῦ 1643 προκύπτει ὅτι ὁ Παῖσιος ἤρχισεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς προπαγάνδας δυσφορῶν καὶ ταλαντευόμενος μετὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Τῷ 1645 ἔγραφεν ὁ Allatius, ὅτι ὁ Λιγαρίδης ἦτο ἕτοιμος νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του ὑπὲρ τῆς πίστεως τῶν Λατίνων⁵· ἀλλ' ἐν

1. Πατριάρχ. Ἱεροσολ. 101 ἐπ.

2. Salomon σ. 37.

3. Ἑλληνικὸν χειρόγραφον τοῦ ἔργου ἀνευρέθη τῷ 1850 ἐν Κατρῷ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκη, διὰ τοῦ ὁποῦ μετεβιβάσθη εἰς τὴν συνοδικὴν βιβλιοθήκην, ἀπόκειται δέ, κατὰ τὸν Salomon 37² εἰς τὸ ἱστορικὸν μουσεῖον τῆς Μόσχας· τόμος μικροῦ σχήματος ὑπὲρ τὰς 1000 σελίδας.

4. Legrand 14—15.

5. Salomon σ. 41. παραπέμποντα εἰς τὸν Pierling.

τοσούτῃ τῇ 1650 ὁ πράκτωρ τῆς καθολικῆς προπαγάνδας χειροθετεῖται μοναχὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ καὶ μετὰ διεικνείαν χειροτονεῖται ἐν Παλαιστίνῃ εἰς Μητροπολίτην Γάζης, τίτλον ὃν μέχρι τοῦ θανάτου του ἔφερεν ὁ Παῖσιος¹. Αἱ σχέσεις του μετὰ τῆς Ρωσσίας χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1657· ἡ δὲ πρόσκλησίς του εἰς τὴν Μόσχαν—ὁποία εἰρωνεῖα—ἐστάλη τῇ Παϊσίῳ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Νίκωνος ὅστις, μικρὸν ἀκόμη πρὸ τῆς μετὰ τοῦ Τσάρου ρήξεως, εὐρίσκετο ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεώς του. Ἐπεζηήτησεν ὁ—φιλέλλη—Νίκων τὴν συνεργασίαν τοῦ κανονομαθοῦς ἑλλήνου ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν πρὸς διόρθωσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων καὶ τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ του ἐν γένει ἔργου². Ὁ Λιγαρίδης ὁμοῦ ἐπραγματοποίησε μετὰ τετραετίαν τὴν εἰς Μόσχαν μετάδασιν, προφανῶς μετὰ τὴν πρόθεσιν ἵνα ἀναιμιγνύετο εἰς τὴν *cause célèbre*, τὴν ρῆξιν Τσάρου καὶ Νίκωνος, τοῦ ἰδιαίτερου φίλου, τοῦ Ἀλεξίου. Δὲν προτιθέμεθα νὰ ἱστορήσωμεν ὧδε τὰ κατὰ Νικῶνα, τὰ ἄλλως γνωστά· ἀλλ' ἡ κατὰ τούτου ἀπαγγελλθεῖσα καθαιρέσις δὲν ἐξετελέσθη, διότι ῥωσὸς τις θεολόγος, ὁ Ἐπιφάνιος Slavineckij, προσέβαλε πρὸ τοῦ Τσάρου πλαστότητά τινα ἐπὶ τῶν λόγων τῆς ἀποφάσεως³.

Ὁ Νίκων, ἔγκλειστος ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀναστάσεως, μετέβαλλε διαρκῶς στάσιν· ἡμφισβήτηε ὅ,τι χθὲς ὡμολόγει· ἡπείλει καὶ ἔγραφε φιλικὰς ἐπιστολάς, μετὰ τὴν ἀφήγησιν δὲ ὀπτασιῶν προσεπάθει νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν εὐσεβεῖ Τσάρον. Ἀλλ' ὅταν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1662 ἐξεσφενδόνισεν ὁ Νίκων τὸ ἀνάθεμα κατὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τοποτηρητοῦ ἢ κατὰστάσις περιῆλθεν εἰς τοιαύτην ὀξύτητα, ὥστε τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ 1662 ἐκαλοῦντο καὶ οἱ τέσσαρες τῆς Ὁρθοδοξίας Πατριάρχαι εἰς Μόσχαν εἰς Σύνοδον⁴. Κυριολεκτικῶς ὁμοῦ μόνον ὁ τῆς Κων)πόλεως

1. Βλ. καὶ Περ. Ζερλέντι: «Παῖσιου Λιγαρίδου Ὁμολογία τῆς πίστεως κατὰ τὴν αὐτοῦ χειροτονίαν εἰς τὴν Γαζαίων Ἐκκλησίαν» ἐν Δελτίῳ Ἱστορ. καὶ ἔθνολ. ἐταιρείας VI, 1901 σ. 49—50.

2. Βλ. Δελικάνην σ. 36—72: «Γράμμα συνοδικόν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Παῖσιου πρὸς τὸν Μόσχας, Νικῶνα», ἐπιζητοῦντα τὴν διόρθωσιν τῶν ἁκκλ. βιβλίων, συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχέτυπα ἑλληνικά καὶ σλαβωνικά χειρόγραφα, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀντιγράφων εἶχον βλαβηθῆν ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ὑποστῇ παντοίας διαφορᾶς καὶ ἀλλοιώσεως. Πρβλ. καὶ παρὰ Δελικάνην 73—87 τὸ πρὸς τὸν Νικῶνα γράμμα τοῦ Λιγαρίδου.

3. Βλ. Χρ. Παπαδόπουλον αὐτ. 151 ἐπ. τὰ τῆς δίκης, ἀπολογίας καὶ καταδίκης τοῦ Νίκωνος· σ. 154—158 τὴν περὶ καθαιρέσεως ἀπόφασιν. Πρβλ. καὶ πρακτικόν τῆς ἐν Μοσχοβίᾳ συνόδου ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ πατριάρχου Νικῶνος παρὰ Δελικάνην σ. 121—126.

4. Βλ. «Γράμμα τοῦ Γάζης Παῖσιου, τῇ Ἱεροσολύμων Νεκταρίῳ» παρὰ Δελικάνην 70—93: «σπεύδειν πρὸς τὰ θόρεια μέρη.»

ἐκαλεῖτο πρὸς ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς ρήξεως, τῆς προσκλήσεως τῶν τριῶν ἐτέρων οὐσης γενικῆς μορφῆς. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ἀπεδόθη γενικῶς, —καίτοι ἡ σκέψις εἶχε καὶ πρότερον ὑπὸ ρώσων θεολόγων ριφθῇ— εἰς τὸν Λιγαρίδην, ὅστις εἶχε κατορθώσει τάχιστα νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Τσάρου, οὕτως ὥστε νὰ ἀπέβαινεν, ὡς ἀπέβη, ὁ οὐσιωδέστερος τοῦ κατὰ Νίκωνος ἀγῶνος ἰθύντωρ. Διασώζεται ἡ πρὸς τὸν Τσάρον ἀπὸ τῆς 18 Μαΐου 1662 ἐπιστολὴ τοῦ λατινιστί, διὰ τῆς ὁποίας πρὸς τερματισμὸν τῆς κατὰ Νίκωνος κατηγορίας, προέτεινε νὰ ἀνετίθετο εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὸ ὅλον ζήτημα¹. Λόγῳ δ' ἀκριβῶς τῆς περὶ τοὺς κανόνος μαθήσεώς του ταχέως ἔφθασε μέχρι τοῦ Τσάρου, πρὸς τὸν ὅποιον καὶ δευτέραν ἔγραψεν ἐπιστολήν, ὑποδεικνύων ἀδυστηρὰ μέτρα κατὰ τοῦ Νίκωνος, ὅστις ἔδει νὰ ἀπεσύρετο πάσης ἀναμίξεως μέχρι πέρας τῆς δίκης.

Εἰς τῶν δογμάτων, ὁ Συμεὼν Λουκιάνοβιτς Στρέχνεϋ, ἀφωρισμένος ὢν ὑπὸ τοῦ Νίκωνος, ἐπέδωκε γραπτῶς τῷ Λιγαρίδῃ τριᾶκοντα ἐρωτήματα, ἵνα ἀπῆντα ἐπ' αὐτῶν. Μετὰ μῆνα ἀπῆντα μαρτυροῦνται δ' ἐντεῦθεν αἱ κατὰ τοῦ Νίκωνος κατηγορίαι. Ἡ ὕλη μικρᾶς, λειτουργικῆς δ' ἐν πολλοῖς ἀξίας². Ἄλλ' ἡ διατύπωσις κατὰ τρόπον ὥστε δυσμενέσταιται νὰ ἐπηκολούθουν αἱ ἀπαντήσεις κατὰ Νίκωνος. Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1 ἐρωτήματος:

—Δύναται εἰς Ἀρχιερεῦς, μετατεθεὶς ἐκ τῆς μιᾶς ἐπαρχίας εἰς τὴν ἄλλην, νὰ ἀναχειροτονηθῇ, χωρὶς νὰ ἀμαρτήσῃ;

Ὁ Νίκων, ἀναδειχθεὶς Πατριάρχης, ἐχειροτονήθη διὰ δευτέραν φοράν.

Ἡ ἀπάντησις:

—Διὰ τῆς ἀναχειροτονίας ἐξέπεσε πλέον τοῦ ἁξιωματός του³.

Κανονικῶς ἀκριβῆς. Ἄλλ' εἰς τὴν ρωσικὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἀναχειροτονία ἦτο συνήθης.

Ἐρώτησις λ. χ. τρίτη:

1. Βλ. Salomon σ. 41: *Restat igitur conclusum, duam celerrime transmitti ad Constantinopolitanum patriarcham, quippe qui tanquam decumenicus de toto negotio peculiariter in formetur, ut rectum indicium ferre valeat in Gravi materia*».

2. Βλ. Χρυσ. Παπαδόπουλον σ. 101 ἐπ. Πρὸς τὰς ἐρωταποκρίσεις ταύτας καὶ παρὰ Palmer I, 27-29.

3. Αὐτ. 104' ἡ ἀπόκρισις κατέληγεν: «Ἡ ἀρχιερωσύνην δὲν εἶχε προτιήτερα ὁ Νίκων πρὶν νὰ πατριαρχεύσῃ ἢ ἂν τὴν εἶχε καὶ τὴν ἐμαρταπήρεν εἶναι αὐτοκαθαίρετος.»

— Προσῆκεν ὁ Νίκων, προκειμένου νὰ ἡτοιμάζετο διὰ τὴν λειτουργίαν, νὰ εἶχεν ἐπὶ τοῦ Θυσιαστηρίου καθρέπτῃ καὶ κτένιον;

Ὁ Λιγαρίδης, στερούμενος ἐν τούτῳ κανονικῆς πηγῆς, παρέπεμπεν εἰς Ψαλμὸν τοῦ Δαυὶδ, πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως¹.

Ἐρώτησις ἐνάτη :

— Ὁ Νίκων ὠνόμασε τὴν ὑπὸ τοῦ Τσάρου κληθεῖσαν σύνοδον (1660) ἰουδαϊκὴν σχολήν.

Ἐν πανηγυρικῷ ὕφει ἡ ἀπάντησις τοῦ Παΐσιου :

— Οὐ γὰρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν (Ματθ. 18, 20). Πῶς θὰ ἡδύνατο ὁ Χριστὸς νὰ μὴ εὑρίσκεται μεταξὺ τόσων πολλῶν, οἵτινες ἦσαν συνηθροισμένοι εἰς σύνοδον. Δυνατόν ὁ Νίκων ἐν ἐρεθισμῷ νὰ ἐξέφερε τὰς λέξεις ταύτας καὶ δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τις αὐστηρῶς, ὅσα ἐν ὀργῇ προφέρονται. Ἀλλ' ὅστις δυσφημεῖ τὰς ἀγίας Συνόδους, πρέπει νὰ ἐπισύρῃ καθ' ἑαυτοῦ τὴν κατάραν ὡς αἵρετικοῦ· διότι ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὰς τέσσαρας πρώτας Συνόδους ἐτίμα ὡς ἐκδηλώσεις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν².

Ὅ,τι ἐν τσοσούτῳ κυριώτατα ἐνδιέφερε τοὺς περὶ τὸν Τσάρον ἦτο ἡ θέσις τοῦ Κυριάρχου ὑπὲρ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ θαυότερον τοῦτο αἶτιον τῆς ρήξεως. Ὁ Λιγαρίδης ἐμφανίζεται ὑπὲρ τῆς αὐστηρᾶς παραδόσεως τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἀναγνωρίζει εἰς τὸν Τσάρον τὸ δικαίωμα νὰ καλῇ Συνόδους καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ πολιτικούς ὑπαλλήλους διὰ τινὰς ἐκκλ. ὑποθέσεις. Ἡ ἰσχὺς τοῦ Τσάρου ἐκτείνεται ὑπὲρ τὰ κοσμικά καὶ τὰ πνευματικά. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀετὸς ἔχει δύο κεφαλὰς³.

Προχωροῦμεν ἀκόμη.

Ἐρώτησις εἰκοστή :

— Ἄν ὁ Τσάρος ἡμάρτησεν ἀνεχθεῖς χηρεύοντα τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον.

Ἡ ἀπάντισις διαφορουμένη.

— Ἄν τὸ ἐπραξεν ἐκ σπουδαίων, οὕς ἀγνοοῦμεν, λόγων, δὲν ὑπέπεσεν εἰς ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον. Ἀσφαλῶς ὁμως δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος ἁμαρτίας, διότι προϋξένησεν εἰς πολλοὺς σκάνδαλον⁴.

1. Αἰτ. 105 : «Κύριε ἡγάπησα εὐπρέπειαν οἴκου σου καὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου.»

2. Αἰτ. 108.

3. Salomon αἰτ.

4. Βλ. Χρ. Παπαδόπουλον σ. 115.

Οὕτως ὁ Λιγαρίδης ἔπεισε τὸν Τσάρον περὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Νίκωνος τόσον ἐνεθουσιάσθησαν, ὥστε ἔλεγον ὅτι ὁ Γάζης ἐστάλη παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος δὲν μετέβη ὁμῶς τότε εἰς Μόσχαν καὶ ὅταν ἡρωτήθῃ, ἂν ἦναι ἀκριβές, ὅτι διώρισε τὸν Παῖσιον ἀντιπρόσωπόν του κατὰ τὴν δίκην καὶ πρὸς διεύθυνσιν τῆς τοπικῆς συνόδου τῶν ρώσων Ἐπισκόπων, ἀπήντα :

—Ὅταν τῷ 1663 ὁ Χαρτοφύλαξ μοῦ προέτεινε νὰ ὠνόμαζον τὸν Γάζης Ἐξαρχόν μου ἡρνήθην. Διότι ὁ Λιγαρίδης δὲν εἶναι τέκνον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων)πόλεως. Δὲν ὀνομάζω αὐτὸν ὀρθόδοξον, διότι παρὰ πολλῶν ἀκούω ὅτι εἶναι παπιστῆς καὶ κακὸς ἄνθρωπος. Ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐλειτούργησεν εἰς πολλὰς καθολικὰς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν τακτικὴν τῶν Λατίνων. Ἄν εἰλικρινῶς μετανοῇ καὶ πρὸ τῆς Συνόδου ἀναθεματίσῃ ὅλην τὴν παπικὴν αἵρεσιν, ὁμολογῇ δὲ τὸ ὀρθόδοξον Πιστεύω, ἃς μετὰσχῃ τῆς Συνόδου.¹

Παρὰ τὰς τοιαύτας ἀποκαλύψεις, ἀρχομένης ἤδη τῆς δίκης, ὁ Τσάρος οὐ μόνον ἐκάλυπτε τὸν Λιγαρίδην, διότι τῷ ἦτο χρῆσιμος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐρχομένους Πατριάρχας Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας συνίστα θερμῶς τοῦτον.

Οὕτως ἐπὶ τῆς Συνόδου σπουδαιότατον ἔπαιξε ρόλον ὁ Παῖσιος, μεσάζων μεταξὺ τοῦ Τσάρου καὶ τῶν προεδρευσάντων τῆς Συνόδου δύο Πατριαρχῶν, τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας δηλώσαντος ὅτι ὁ Λιγαρίδης ἐν Ἱερουσαλύμοις—καὶ οὐχὶ ἐν Ρώμῃ—ἔτυχε τῆς εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον χειροτονίας. Ὁ Νίκων πολλάκις καὶ κατὰ τὴν ἀπολογία του ὡμίλησε περὶ τῶν πρὸς τὴν Ρώμην σχέσεων τοῦ Λιγαρίδου, ὅστις ὁμῶς καὶ τοῦ δικαστηρίου θριαμβευτικῶς μετέσχε καὶ κατὰ τὰς περαιτέρω ἐργασίας τῆς Συνόδου εὐηρέστησε τῷ Τσάρῳ, ὡς αὐστηρὸς ἐκπρόσωπος καισαροπαπικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παρέμεινεν ὁ ἔμπιστος τοῦ Ἀλεξίου ἀνὴρ.

Τῷ 1668 Νεκτάριος, ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης, ἔγραψεν εἰς τὸν Τσάρον ὅτι ὁ Λιγαρίδης εἶχεν ὑπὸ τοῦ προκατόχου του καθαιρεθῇ καὶ ἀναθεματισθῇ.

—Μετὰ τῶν ὀρθοδόξων ὀνομάζει ἑαυτὸν ὀρθόδοξον, ἀλλ' οἱ Λατίνοι θεωροῦσιν αὐτὸν ὡς ἴδιον καὶ ὁ Πάπας λαμβάνει παρ' αὐτοῦ ἐτησίως 200 τάλληρα.

1. Βλ. καὶ παρὰ Δελικάνη 87 ἐπ. «Γράμμα Γάζης Παῖσιου τῷ Οἰκουμεν. Πατριάρχῃ Διονυσίῳ».

Ὁ Τσάρος ἔμως καὶ ὁ νέος Πατριάρχης Ἰωάσαφ ὁ II ἐστράφησαν πρὸς τὸν Νεκτάριον, πρὸς ὃν ὁ Ἀλέξιος ἔγραφε χαρακτηρίζων τὸν Λιγαριδὴν ὡς «τὸν μέγαν διδάσκαλον», καὶ ἀφειδῶς παρέχων ὑποσχέσεις. Δοσιθέος τοῦ Νεκταρίου ὁ διάδοχος τῷ 1670 ἐπανέφερε τὸν Γάξης εἰς τὴν Ἀρχιερωσύνην¹, δεχθεὶς καὶ πλούσια τσαρικὰ δῶρα κατὰ τοὺς ἀλλοδόξους συγγραφεῖς.

«Οἱ ὀφθαλμοὶ μας εἶναι ἀσφαλέστεροι τῶν ὠτίων», ἔγραφεν ὁ Τσάρος² δὲν ἠδύναντο ἔμως εἰς τὴν Μόσχαν νὰ ἀντελαμβάνοντο ὅτι ὁ Λιγαριδὴς εἶχεν ἀρχίσει προπαγάνδαν μυστικὴν πρὸς ἐπικουρίαν τῆς Ρώμης³;

ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τοσούτῳ Δοσιθέου τοῦ Ἱεροσολύμων, καθηρέθη ἐκ νέου ὁ Παῖσιος Λιγαριδὴς, ὡς λατινόφωνος⁴, θανὼν τῷ 1678.

Ὡς λατινόφωνα, πολυῖστορα καὶ πολύστροφον ἄνθρωπον χαρακτηρίζει καὶ ὁ Ἑλλήν ἱστορικός τὸν Παῖσιον, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Νίκων ἐν τῇ ἀπολογίᾳ του ἀπεκάλεσε, πλὴν τῶν ἄλλων, ἐπηλυν καὶ πλάνητα Ἀρχιερέα.

Παρὰ τὴν ἀστασίαν ὅθεν τοῦ χαρακτηήρός του, ἡ ἱστορία ἀναγνωρίζει ἐν τῷ Λιγαριδῇ ἔμπειρον καὶ γνώστην τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ κανονικῶν διατάξεων κληρικόν, δικανικὸν πράγματι πνεῦμα· διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ὧδε 58 κανονικαὶ τοῦ Παῖσιου λύσεις, ἀποτελοῦσιν ἀξιοσημείω-

1. Δὲτ, 183 ἡ συγχώρησις.

2. Βλ. Salomon 59.

3. Πρὸς Theiner Monuments historiques relatifs aux règnes d' Alexis Michaelowitch, N 25, 29, 31. Κατὰ τὸν Salomon αὐτ. ἀντλοῦντα ἐκ τοῦ Pierling καὶ τούτου ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς προπαγάνδας, ὁ Λιγαριδὴς τῷ 1662 εὐρίσκειτο εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τὴν προπαγάνδαν καὶ τὸν Νούντιον τῆς Βαρσοβίας, ὅταν εἰσῆγγετο εἰς τὴν τσαρικὴν αὐλὴν, πειρώμενος νὰ ἐδικαιολόγῃ τὴν ὑπὸ ὀρθοδόξου Πατριάρχου χειροτονίαν του εἰς μητροπολίτην, παρακαλῶν δὲ πρὸς μετάνοιαν, ἐὰν ἐσφαλῇ. Περαιτέρω ὁ Salomon 60 ἐπ. ἀναφέρει ὅτι τῇ 28 Μαρτίου 1668 ὁ Ἰωάννης Kasimir, ὁ Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, διὰ τριῶν ἐπιστολῶν του ἐστράφη πρὸς τοὺς ἐν Μόσχᾳ δύο πατριάρχας, τὸν Τσάρον καὶ τὸν Λιγαριδὴν πρὸς ἀπέπειραν ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως. Ὅταν ἡ πρὸς τὸν Τσάρον ἔμεινεν ἄνευ ἀπαντήσεως, ἐνεθυμήθησαν οἱ ἐν Βαρσοβίᾳ τὸν Παῖσιον καὶ κατ' ἐντολὴν ἔγραφεν αὐτῷ, τῇ 20 Ἰουνίου 1668, ὁ δομινικανὸς Scierecki, ὑποδεικνύων μυστικῶς τὰ μέσα πρὸς περαιτέρω προσπάθειαν. Τῇ 28 Σεπρίου 1668 ἀπήντα χαρακτηριστικῶς ὁ Λιγαριδὴς, ὅτι θλίβεται διότι παρήλθεν ἡ ἐδκαιρία, μέμφεται δὲ τοῦ Νεκταρίου, ὡς διαδόντος ὅτι εἶναι Παπολάτρης, ὑπηρέτης δὲ τοῦ Πάπα, πρὸς τὸν ὁποῖον δίδει καὶ 200 δουκάτα ἐτησίως.

4. Βλ. Δελικάνην 188—189 διότι «ἐφάνη φρονῶν τὰ τῶν Λατίνων».

τον έρμηνείαν, έν τῇ ὁποία οὐδαμῶς ἡ ὑστεροβουλία καὶ ἡ ἀστάθεια τῆς
χριστιανικῆς του διαφαίνεται ψυχῆς.

II

Πηγαὶ καὶ βιβλιογραφία—ρωσσιστὶ—περὶ τοῦ ἔργου γενικῶς Παῖ-
σιου τοῦ Λιγαρίδου ἀφθονοὶ. Ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ γνωστοῦ ἢ μὴ τῶν
58 ἐρωταποκρίσεων, ἀπετεινόμεθα καὶ πρὸς τὸν πρό τιος εἰς Κύριον
μεταστάντα Μητροπολίτην Κιέβου Ἀντώνιον, ὅστις ἐγκρατὴς, ὅσον ὀλί-
γοι, τῆς τε ἐκκλ. ἱστορίας ἐν Ρωσίᾳ καὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου, ἡγγόει
ὡσαύτως τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν· περιωρίζετο δ' ἐντεῦθεν εἰς συγχαρητηρίους
ἡμῖν προσρήσεις καὶ «θαθείας εὐχαριστίας διὰ τὴν ἀφοσίωσιν ἡμῶν
πρὸς τὴν ἁγίαν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῶν πεφιλημένων οἰ-
κουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων».

20 Februar
1927.

МИТРОПОЛИТЪ АНТОНІИ *bittet*

*seiner Herrn Δημήτριον Πετροκακον
seiner tiefsten Dank annehmen für
Ihre Liebe der heiligen Orthodoxie. Ihren
Eifer für die allerliebsten ökumenischen Kanonen
und kirchlichen Traditionen.*

Μετροπολίτη Αντωνίη
Synod Episcopat Russe
Bresn'ski Karlowci
Jugoslavia

Ὁ Ἀγγλος Palmer ἡγεῖται, δλόκληρον συλλογὴν ἀφιερῶσας· ὁ δὲ
τελικῶς περὶ τοῦ Λιγαρίδου γράψας Salomon ἀγνοεῖ τὸν ἡμέτερον

Ἀρχιεπίσκοπον (Χρυσόστομον Παπαδόπουλον) καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Δελικάνη δημοσιευθέντα ἔγγραφα.

Σημειοῦμεν ὧδε τὰ κυριώτερα:

Γόρσκη: Ὁ Παΐσιος Λιγαρίδης πρὸ τῆς εἰς Ρωσσίαν ἐλεύσεώς του (ρωσ.)

Δελικάνη Καλλινίκου: Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τόμος τρίτος· ἦτοι τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχιεποφυλακίου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλ. ἔγγραφα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἑκκλησίας Ρωσσίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, Σερβίας, Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905. (σ. 1106).

Kapterev: Ὁ χαρακτήρ τῶν σχέσεων τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολήν. Μόσχα 1885. (ρωσ.)

Λαβρόβσκη: Ὁ Παΐσιος Λιγαρίδης, ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Θεολ. Ἀκαδημίας Πετρούπολεως «Χριστιανικὸν Ἀνάγνωσμα». 1882, 11—12. (ρωσ.)

Legrand: Bibliographie hellénique, τόμ. IV, 1896.

Palmer: Patriarch and the Tsar τ. III, 1871—1876.

Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου: Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειραγωγοὶ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1907 σ. 214. (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Νέας Σιῶν», III, 341 ἐπ. 1906).

Salomon Richard: Paisius Ligarides ἐν Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte³⁰ Band V (neue Folge Band 1) 1931, σ. 37—63. (Ἠαρ' αὐτῷ καὶ παλαιότερά διβλιογραφία).

Σουμπότνη: Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος. 1862.

Σουμπότνη: Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ (ρωστικοῦ) σχίσματος τόμ. IX.

Φιλαρέτου Ἀρχιεπισκόπου Τσερνίγωφ: Ἀνασκόπησις τῆς Θεολογικῆς φιλολογίας.

Ἡδλ. ἐπὶ πλέον: Lexikon für Theologie und Kirche. 2., neubearb. Aufl. des kirchlichen Handlexikons... hrsg. von Michael Buchberger, Bd. 6. Freiburg i. Br. Herder 1934, 571 (M. Schmaus).

Dictionnaire de théologie catholique. Tome 9 (I). Paris: Letouzey et Ané 1926, (V. Grumel).

The Catholic Encyclopedia... Vol. 6. New York: Appleton (1909), σ. 771, (S. Vailhé; 11. Ἀвт. (1911) σ. 78 (Nikon) (Adrian Fortescue).

Realencyklopaedie für protestantische Theologie und Kirche. 3... Aufl. Bd. 13. Leipzig: Hinrichs 1903, 706, 21 ἐπ. ἐν Nektarius (F. Kattenbusch); 14. Ἀвт. 1904, 89, 21 ἐν Nikon (Bonwetsch).

1. Ἀвт. 39 ὅτι αἱ πληροφορίες τῶν διαφόρων συγγραφέων, ἐν οἷς Pierling καὶ Legrand, συνεπληρώθησαν διὰ τῶν ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς προπαγάνδας ἀνακοινώσεων.

ΚΑΝΟΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Πρόβλημα πρώτον : Περισσοί μᾶς ἐνοχλοῦν καθ' ἑκάστην διὰ τὰ διελία, ὅπου νεωστὶ ἐμετατυπώθησαν καὶ λέγουσι πῶς δὲν εἶναι καλὰ μεταφρασμένα· πῶς ἔχομεν νὰ τοὺς πληροφωρήσωμεν ;

Πρόβλημα δεύτερον : Πόσοι Ἀρχιερεῖς κρίνουσιν ἓνα Ἀρχιερέα ;

Πρόβλημα τρίτον : Ἡμπορεῖ ἀρχιερεὺς νὰ κρίνῃ τὸν ἀρχιερέα ὅπου τὸν ἐχειροτόνησεν, ὅτι φαίνεται ἴδια υἱὸς νὰ κρίνῃ τὸν πατέρα του ;

Πρόβλημα τέταρτον : Ἀρχιερεὺς ὅπου δὲν ἔχει θρόνον ἢ πρᾶξιν, ἡμπορεῖ νὰ κρίνῃ ;

Πρόβλημα ἕκτον : Ἐχει ἄρά γε ὁ ἀρχιερεὺς, ὅπου ἐκρίθη εἰς μίαν σύνοδον, νὰ κατακρίνεται εἰς ἄλλην σύνοδον καὶ νὰ ἀθρωθῇ ; Ἡ δὲν μετακινᾶται ἢ ὑπόθεσις τῆς κατηγορίας του ;

Πρόβλημα πέμπτον : Ἱερεὺς, ὅπου δὲν ἔχει παπαδιάν, ἐξομολογεῖ καὶ χωρὶς ἐνταλτήριον ; Καὶ πρίανεται ἡ συγχώρησίς του καὶ ἡ εὐλογία του ἢ ὄχι ;

Πρόβλημα ἑβδομον : Συνειθίζουσιν οἱ ἰδιοὶ μας παπάδες νὰ μὴν ἱε-
ρουργοῦν, ἀφοῦ ἡ γυναῖκά τοὺς ἀποθάνῃ· καλὰ τὸ κάμνουν ;

Πρόβλημα ὄγδοον : Ἀρμόζει ἄρά γε καὶ ἀπλῶς ἱερεὺς νὰ ἐγκα-
ινᾷζῃ ναόν ;

Πρόβλημα ἑνατον : Εἰ εἰς ἡμᾶς εὐρίσκωνται πολλαὶ Ἐκκλησίαι, ἀπὸ ξύλα οἰκοδομημέναι, τί ἔχομεν νὰ κάμωμεν τὴν ξυλὴν ἐκείνην, ὅταν σαπηθῇ καὶ ἀποπαλαιώσῃ ὁλότελα ;

Πρόβλημα δέκατον : Πόσων ἐτῶν πρέπει νὰ εἶναι ὁ πνευματικὸς, ὁ ἱερεὺς, ὁ ἐπίσκοπος, ὅταν ἔχουν νὰ λάβουν ταύτην τὴν χάριν ;

Πρόβλημα ἑνδέκατον : Ἀρχιερεὺς δισεπίσκοπος γίνεται κανονικὸς Πατριάρχης ;

Πρόβλημα δωδέκατον : Χειροτονοῦνται ποτὲ ἀντάμα πολλοὶ ἱερεῖς καὶ ἱεροδιάκονοι ;

Πρόβλημα δέκατον τρίτον : Ἀμὴ ἂν τύχῃ ἓνας προκομμένος καὶ πολλὰ, ἔμπειρος εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἡμπορεῖ νὰ χειροτονηθῇ καὶ γοργώτερα ;

Πρόβλημα δέκατον τέταρτον : Κἄποιοι ἐκκλησιαστικοὶ ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους φοροῦσι διάφορα φορέματα καὶ πολυποίκιλα εἰς τὰ χρώ-
ματα καὶ ὁμως ὁ Σοφονίας τοὺς φοβερίζει λέγων καί, ἐκδίκησιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐνδεδυμένους ἐνδύματα ἄλλότρια ;

Πρόβλημα δέκατον πέμπτον : Μεταπανδρεύεται ψάλτης ἢ ἀπομένει χηρέων ;

Πρόβλημα δέκατον ἕκτον : Ἐνας ἀξιωματικὸς ἄνθρωπος εὐρίσκεται εἰς τοῦ λόγου μας, ὁποῦ ἔχει μίαν γυναῖκα δαιμονισμένην· τώρα εἶναι, ὡς ἔξ χρόνοι. Ἦμπορεῖ τοῦτος ἀπροκριματίστως νὰ μεταῦπανδρευθῇ, καὶ τὸ συγχωρεῖ ὁ νόμος, ἂν θελήσῃ νὰ πάρῃ ἄλλην γυναῖκα ;

Πρόβλημα δέκατον ἑβδομον : Τί διαφέρει ἀφορισμός, ἀρὰ καὶ ἀνάθεμα ;

Πρόβλημα δέκατον ὄγδοον : Περισσοὶ ἐδῶ ἀρχιερεῖς μᾶς ἀφορίζουσι καὶ μᾶς καταρῶνται ἀδίκως καὶ παραλόγως. Ἀρὰ γε τοὺς ἀκούει ὁ Θεὸς ἢ ὀχι ;

Πρόβλημα δέκατον ἔννατον : Ἐνας ὁποῦ ἀφορισθῇ δικαίως ἀπὸ πολλοὺς ἀρχιερεῖς, συγχωρεῖται ἂν δὲν εὐρεθοῦν ὅλοι ὅσοι τὸν ἀφώρισαν ἀντάμα ἢ ἐναλλάξ, ἦμπορεῖ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἄλλους τὴν συγχώρησιν, οἱ ὅποιοι δὲν εὐρέθησαν, εἰς τὸν ἀφορισμόν, οὔτε ἐσύνηδραν ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν : Ἀμή, ἂν ζητήσῃ ὁ ἀφορισθεὶς ἄνθρωπος συγχώρησιν ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα καὶ ἐκεῖνος δὲν θελήσῃ νὰ τὸν συγχωρήσῃ, τί χρὴ τότε γενέσθαι ; ποῦ ἔχει νὰ φύγῃ καὶ νὰ προσπέσῃ ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν πρῶτον : Ἐχομεν παραγγελίαν νὰ μὴν ἀφίνωμεν τοὺς καταδικασμένους νὰ ἐξομολογῶνται καὶ νὰ κοινωνοῦν ἀγκαλὰ καὶ πρὸ ἡμῶν τοῦτο ἐγένετο μυστικῶς μέσα εἰς τὴν φυλακὴν πρὶν νὰ λάβουν τὴν τελείαν ἀπόφασιν ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν δευτέρον : Ἀμή ἂν δώσωμεν τῶν φονευτῶν καὶ κλεπτῶν τὰ ἄχραντα μυστήρια, ἴδου ὁποῦ ρίπτομεν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, ἢ φονεύομεν ἀγίους ἀνθρώπους, ὁποῦ ἡγιασθῆσαν διὰ μετανοίας καὶ διὰ κοινωνίας τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν τρίτον : Τὸ λοιπὸν ἦμποροῦν οἱ κατάδικοι ἀφόντις ἐξαγορευθοῦν καὶ μεταλάβουν νὰ φονευθῶσι καὶ φονιάδες δὲν γινόμεσθαι οὔτε τύραννοι τυραννῶντάς τους διὰ ἄλλωνων παραδείγματα ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν τέταρτον : Ἀμή ἂν τύχῃ καὶ ἱερομένον πρόσωπον φλυαρήσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως τίποτες, τί παιδεῖα τοῦ πρέπει κατὰ τοὺς νόμους ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν πέμπτον : Ἐνας χριστιανός, ὁποῦ ἀθετήσῃ τὴν πίστιν του, πῶς τιμωρεῖται ;

Πρόβλημα εἰκοστὸν ἕκτον : Οἱ πρὸ ἡμῶν ἐσυνειθίζαν νὰ προσφέρουν εἰς τὴν λειτουργίαν ἑπτὰ προσφοράς· διατὶ ἀρὰ γε νὰ τὸ ἔκαμναν ;

Πρόβλημα εικοστών ἑβδομον: Καὶ ἀπὸ ὀλαις τούταις ταῖς ἑπτὰ ἔχει νὰ εὐγάξῃ μερίδας ὁ ἱερεύς; ἢ ἀπὸ κάποιαις μερικαῖς μοναχά;

Πρόβλημα εικοστών ὄγδοον: Παλαιὰ συνήθεια εἶναι τούτῃ ἢ νέα τάξις τῶν μερίδων;

Πρόβλημα εικοστών ἑνατον: Καὶ εἰς τὴν πρόθεσιν γίνεται ἡ μνήμη τῶν βασιλέων καὶ εἰς τὴν πρόσκομιδὴν;

Πρόβλημα τριακοστών: Ὡς καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν μερίδων ἔχουσιν οἱ ἑδικοί μας διαφοράν, ποῖοι δάξωντας εἰς τὰ ἀριστερὰ τὴν μερίδα τῆς Παναγίας καὶ δεξιὰ τὰ ἐννέα τάγματα, ποῖοι θέτωντάς τα ἐξανάστραφα;

Πρόβλημα τριακοστών πρῶτον: Καλὰ λοιπὸν διαδάξουσιν ἐκεῖνοι ὅπου θέλουσι καὶ ὁ Δαβὶδ νὰ προσεῖπε τὴν ἐπὶ σταυροῦ θυσίαν, τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ Θυσιαστήριόν σου μόσχον, ἡγουν τὸν Χριστὸν καὶ ὄχι μόσχος, διατὶ ἓνας ἦτον ὁ μόσχος ὁ σιτευτός, ὁ Χριστός;

Πρόβλημα τριακοστών δεύτερον: Καὶ ὅταν ἐπρόσφερε τὰ δῶρα ὁ Βασιλεὺς ἐμβαίνειν εἰς τὸ ἅγιον θῆμα; ἢ πάντοτε ἐστέκετο ἔξω τοῦ θήματος;

Πρόβλημα τριακοστών τρίτον: Καὶ ἐκ τρίτου κεινώνει ὁ λαϊκὸς ἢ μόνον μίαν φορὰν;

Πρόβλημα τριακοστών τέταρτον: Πότε γίνεται τὸ πολυχρόνιον τοῦ Βασιλέως εἰς τὰς μεγάλας ὥρας;

Πρόβλημα τριακοστών πέμπτον: Καὶ νύχτα ἢ ἡμέρα ἐθαπτίσθη ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Πρόδρομον εἰς τὸν Ἰορδάνην;

Πρόβλημα τριακοστών ἕκτον: Δύο φοραῖς ἔχει νὰ γίνεται ὁ μέγας ἁγιασμὸς ἢ μίαν μόνον φορὰν;

Πρόβλημα τριακοστών ἑβδομον: Μὲ πόσα καρφιά ἐσταυρώθη ὁ Χριστὸς καὶ τί ἔγειναν ἐκεῖνα τὰ καρφιά;

Πρόβλημα τριακοστών ὄγδοον: Ἡμεῖς μοιράζομεν τὰ πασχαλέορτα κόκκινα αὐγά, πόθεν τοῦτο ἔχομεν καὶ διατὶ τὰ βάφομεν καὶ τί δηλοῖ τοῦτο;

Πρόβλημα τριακοστών ἑνατον: Συνειθίζετε καὶ ἐσεῖς νὰ εὐλογῇτε τὴν πασχαλιὰν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὰ κρέατα, τὰ αὐγά καὶ ἄλλα φαγητά;

Πρόβλημα τεσσαρακοστών: Τὸ ἀλληλουῖα χαρμόσυνον εἶναι ἢ λυπηρόν; Διατὶ εἰς τὰ μνημόσυνα καὶ εἰς ὅλην τὴν σαρακοστήν τὰ συχνολέγομεν, πλην ὅμως κάποιοι τὰ λέγουσι δύο φοραῖς, κάποιοι τρεῖς;

Πρόβλημα τεσσαρακοστών πρῶτον: Τί δηλοῖ τὸ δικέρι καὶ τὸ τρικέρι; μὲ τὸ ὅποιον εὐλογεῖ ὁ ἀρχιερεὺς, ὅταν κάνῃ τὴν Θεῖαν μυσταγωγίαν;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν δεύτερον: Μὲ τὰ δύο χέρια εὐλογεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς ἢ μὲ τὸ ἓνα;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν τρίτον: Καὶ πῶς σχηματίζονται τὰ δάκτυλα, ὅταν εὐλογῇ τὸν λαόν;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν τέταρτον: Ἀμὴ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ πῶς τὸ κάμνετε ἐσεῖς;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν πέμπτον: Τί δηλοῖ τὸ γυρτὸν ξύλον τοῦ Σταυροῦ, τὸ ἀποκατινόν;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν ἕκτον: Ποταπὸν ἦτον τοῦ τιμίου Σταυροῦ τὸ σχῆμα λοιπόν;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν ἑβδομον: Τὸ λοιπὸν δὲν εἶναι τετραμερὴς ὁ Σταυρός, μόνον τριμερὴς;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν ὄγδοον: Τάχα τρισυπόστατον νὰ ἦτον τὸ ξύλον τοῦ τιμίου Σταυροῦ;

Πρόβλημα τεσσαρακοστὸν ἔνατον: Διατί μὲ τρεῖς γλώσσας, ἐλληνικὴν, ἑβραϊκὴν καὶ ρωμαϊκὴν ἐγράφη ὁ τίτλος τοῦ Ἰησοῦ;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν: Τὸ σημεῖον ὅπου ἐφάνηκεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τί λογὴς γράμματα ἦσαν, ἐλληνικά ἢ ρωμαϊκά;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν πρῶτον: Εἰς καιρὸν ἀνάγκης βαπτίζει καὶ λαϊκὸς καὶ μαμνὴ;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν δεύτερον: Χρειάζονται αἱ τρεῖς καταδύσεις εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα ἢ ὄχι;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν τρίτον: Ἐχει νὰ γίνεταὶ συγκατάθεσις εἰς ἐκείνους ὅπου τοιζοτοτρόπως δὲν βαπτίζονται;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν τέταρτον: Τὸ Ἀμὴν τί σημαίνει;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν πέμπτον: Χρειάζεται ὁ κατηγορούμενος νὰ παρίσταται εἰς τὴν ἀπόφασίν του;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν ἕκτον: Ἀρχιερεὺς, ὅπου κάμνει παραίτησιν ἐξουσιάζει πλέον τὸν θρόνον, ὅπου ἐπαρτήθη;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν ἑβδομον: Ἀμὴ δὲν λέγεται ἔλον ἐπίσκοπος ἐκείνου τοῦ θρόνου καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς;

Πρόβλημα πεντηκοστὸν ὄγδοον: Ἦμπορεῖ Μητροπολίτης, δίχως τοὺς κληρικοὺς του, καὶ Πατριάρχης δίχως τοὺς Ἀρχιερεῖς του, νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ κρίνῃ;